

๒

บัวชเรียน (ปริยัติ)

๒. บวชเรียน (ปริยัติ)

๓. ศรัทธา...ในธรรม

หน้า ๓๗

- วันบวช
- เคารพธรรม เคารพวินัย
- แรงแบนดาลใจ ให้ฝึกฝนภาวนา
- แรงแสดงดูดีใจ ให้ไม่ทิ้งภาวนา
- ตั้งจุดมุ่งหมายชีวิต
- แม้มืออุปสรรค ก็ไม่ทอดถอย
- คนควาตำราจริงจัง
- ไปฟังธรรมจากพระปฏิบัติ
- เชื่อเพื่อ มีน้ำใจ
- เจ้าคุณนักเสียดสละ
- พบเห็นสมณะผู้ประเสริฐ
- สอบได้คะแนนเต็มร้อย
- รักคำสัตย์ยิ่งกว่าชีวิต

๓

ศรัทธา...ในธรรม

วันบวช

หลวงตาบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดโยธานิมิตร บ้านหนองขอนกว้าง ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ในวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ (ตรงกับวันอังคารที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๗๗) พระอุปัชฌาย์ของท่านคือ ท่านเจ้าคุณพระธรรมเจดีย์ (จุ่ม พันธุโล) วัดโพธิสมภรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

พระอุปัชฌาย์ของหลวงตา

นิสัยที่เป็นคนทำอะไรทำจริง ท่านจึงระลึกเตือนตนเองว่า “พ่อแม่ไม่ได้ติดตามมาแนะนำ มาคอยตักเตือนเราอีกแล้ว เราต้องเป็นเราเต็มตัว” ด้วยเหตุนี้เองนับแต่วันเข้าภาคเป็นต้นมา ท่านจึงฝึกฝนเรื่องการตื่นนอนใหม่ ให้สะดุ้งตื่นทันทีที่รู้สึกตัวขึ้นมา

ท่านเคยเล่าว่า “...ครั้นบวชแล้ว ก็ตั้งใจเอาบุญเอากุศลจริงๆ พยายามรักษาสิกขาบทวินัยให้เป็นไปตามหลักของพระอย่างแท้จริง ขณะที่พระอยู่นั้น จะไม่ให้ต้องติดนอนได้แต่อย่างหนึ่งอย่างใด จนกระทั่งถึงวันลาสิกขาบทนี้ เป็นความคิดเบื้องต้น...

...ครั้นเวลาก้าวเข้าไปสู่วัดแล้วก็ปฏิบัติตัวอย่างนั้นจริงๆ ไม่เคยเถลไถล ออกนอกวัดไปเที่ยวเตร็ดเตร่เร่ร่อนยังสถานที่ต่างๆ ดังเพื่อนฝูงที่มาฝึกหัดภาคเพื่อจะบวชเป็นกัน แม้ในการเรียนทางปริยัติธรรม ก็ตั้งใจศึกษาจริงๆ อยู่อ่านหนังสือจนติดดินเที่ยงคืน ตีสองบ้างตีสามบ้างเป็นประจำ ตีห้าบ้างเป็นบางครั้ง แต่ก็สามารถตื่นทำวัตรเช้าและออกบิณฑบาตได้ทันทุกครั้งไป ไม่เคยขาดแม้แต่ครั้งเดียว...”

ท่านได้ตั้งสัตย์ฐานว่า

“...ตลอดพรรษานี้ จะไม่ให้ขาดทำวัตรสวดมนต์เช้าเย็นรวมกันกับหมู่เพื่อนพระเถรแม่แต่วันเดียว แม้บางครั้ง

มีกิจนิมนต์ข้างนอก ก็กราบเรียนขอให้ท่านพระครูอาจารย์เจ้าอาวาสรอทำวัตรรวมพร้อมกัน เพื่อไม่ให้ขาดตามที่ตั้งสัตย์ฐานนั้นไว้...”

สำหรับการทำวัตรสวดมนต์ส่วนตัวของท่าน จะทำอีกครั้งหนึ่งที่กุฏิของท่านเอง

แรงบันดาลใจ ให้ฝึกฝนภาวนา

ท่านเล่าเหตุการณ์ในช่วงเริ่มต้นของการเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ไว้ว่า

“...ท่านพระครูท่านชอบภาวนา นะ ท่านให้เราไปอยู่ในโบสถ์ด้วยกัน ท่านอยู่เตียงนอนทางหลังพระพุทธรูป พวกเราก็นอนในโบสถ์นั้นแหละ แต่เป็นหน้าพระพุทธรูป ออกไปโน่นประตูออกโน่น พวกเรา ๒-๓ คนนอนอยู่นั่น ท่านสวดมนต์เก่งนะ แล้วก็ภาวนา

ตื่นเช้าออกมาตั้งแต่ตี ๔ ท่านออกไปเดินจงกรมที่หน้าโบสถ์ มันโล่งหมดนะ แต่ก่อนเราเป็นภาค เราเห็นอยู่ท่านออกไปเมื่อไหร่เราก็เห็น อยู่ เวลาท่านเดินจงกรมเราคอยสังเกต ดูอยู่

เมื่อบวชแล้วเราก็จึงเดินจงกรมแล้วไปถามคำภาวนากับท่าน เราไม่ลืมนะ เพราะเราชอบภาวนา

‘กระผมอยากภาวนา จะให้ภาวนายังไง?’ เราถามท่าน

‘เออ ให้ภาวนาว่า พุทโธ นะ เราก็ภาวนา พุทโธ เหมือนกันแหละ’

“ กระทบอยากภาวนา
จะให้ภาวนายังไง? ”
เราถามท่าน

“ เออ...
ให้ภาวนาว่า พุทโธ นะ
เราก็ภาวนา พุทโธ
เหมือนกันแหละ ”

ท่านก็สอนเท่านั้น เราก็ไปภาวนา พุทโธด้วยความเลื่อมใส พอใจในการภาวนา อยู่กฎใหญ่ทางด้านทิศเหนือ กลางคืนดึกๆ จะลงมาเดินจงกรมทุกคืนนะ... เวลาจะหลับจะนอนจะเหลือเวลาไว้ คือหยุดเรียน หนังสือ ๑ ชั่วโมงเพื่อนั่งภาวนา... สมมุติว่า จะพักนอนตี ๒ ตอนตี ๑ จะหยุดเรียน หนังสือแล้ว

ชั่วโมงนั้นแหละเป็นชั่วโมงภาวนา เป็นประจำนะ... ถึงเวลาก็ลงมาเดินเจียบๆ จากนั้นก็นั่งภาวนาแล้วก็หลับ...”

เกี่ยวกับเรื่องภาวนาและกรรมฐานนั้น ท่านมีความเคารพเลื่อมใสมาแต่เดิมแล้ว แม่เริ่มบวชที่แรกที่วัดโยธานิมิตร แห่งนี้ หากเห็นพระกรรมฐานมาพักด้วย ท่านจะต้องรีบไปถึงก่อนเพื่อจะได้พูดคุย เรื่องธรรมะเรื่องจิตกับท่าน

แรงดึงดูดใจ ให้ไม่ทิ้งภาวนา

ท่านพยายามปฏิบัติเช่นนี้อยู่เป็น

ประจำไม่ลดละ แรกๆจิตใจก็ไม่สงบเท่าใดนัก แต่เมื่อทำอยู่หลายครั้งหลายหน จิตก็เริ่มสงบตัวลงไปโดยลำดับๆ จนเกิดความอัศจรรย์ ดังนี้

“...นี่แหละที่ได้เห็นความอัศจรรย์ของจิต ทำไปสะเปะสะปะ ไปนั่งภาวนา พุทโธ พุทโธ... สำรวมจิตตั้งสติไว้กับพุทโธ พุทโธ... มันไม่เคยเป็น ไม่เคยรู้เคยเห็น ไม่เคยคาดเคยฝันว่ามันจะเป็นอย่างนั้น พอพุทโธไปๆ ปรากฏว่ามันเหมือนเราตากแหไว้ นะ แล้วตื่นแหก็หดเข้ามา หดเข้ามา ร่มๆ กัน

พอนึกพุทโธกับสติยึดเข้าไป เหมือนดึงจอมแห กระแสของจิตที่มันชานไปในที่ต่างๆ มันจะหดตัวเข้ามา เหมือนตื่นแหหดตัวเข้ามา ลักษณะมันเป็นอย่างนั้น เราก็ยังเกิดความสนใจ ก็เลยพุทโธถี่ ยึดเข้ามา หดเข้ามา หดเข้ามา ถึงที่... ก็ก็เลย... ขาดสะบั้นไปหมดโลกนี้... ขาดออกไปจากทุกสิ่งทุกอย่าง มีแต่เนอยู่แต่จิต...

จิตนี้เป็นเหมือนเกาะอยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร จิตที่รู้ๆ เด่นๆ อัศจรรย์นั้น นอกนั้นก็ เป็นโลกสงสารเป็นมหาสมุทรไปหมด แต่เกาะนี้เป็นเกาะที่เด่นดวง อัศจรรย์สง่างาม อัศจรรย์ตื่นตื่น เราไม่เคยเห็น เลยตื่นตื่น เจ้าของเลยกระดูกตัวเอง ที่นี้จิตมันก็ถอนออกมา โอ๊ย เสียตาย จะเป็นจะตาย

วันหลังขยับใหญ่เลย ก็ไม่ได้เรื่อง แม้ขยับเท่าไרותก็ไม่ได้เรื่อง นั่นแหละ เลยเฮ้อ เอาละ ทำไปตามประสาประสาก็แล้ว

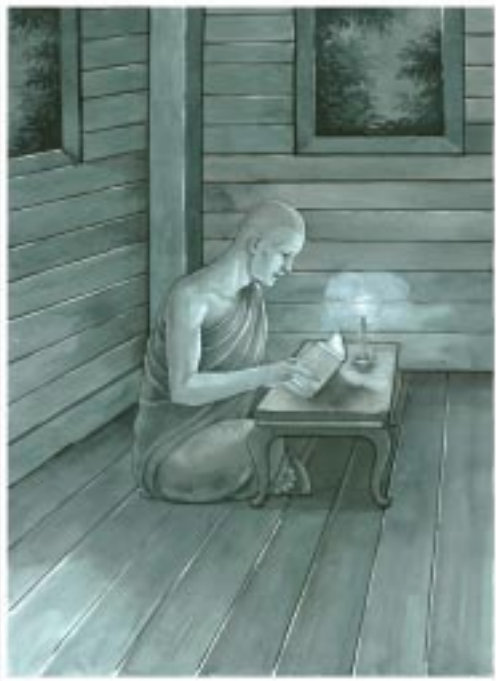
กัน ที่น้ำมันก็ปล่อยอารมณ์ความยึดติดนี้ ละ
สิ พอทำไปๆ ก็เลยเป็นอย่างนั้นอีกเลย ขยับ
บ่าเข้าอีกๆ เลยไม่ได้เรื่อง...

จิตที่ว่าอัศจรรย์อย่างนั้นนะ วันนั้น
ทั้งวันจิตไม่พราวไม่ห่างจากอัศจรรย์ที่
ปรากฏในจิตนั้น มันกระหึ่มอยู่อย่างนั้น
เรียนหนังสือมันก็อยู่ด้วยกัน จิตไม่ส่งไป
ไหนเลย นี่แหละ เป็นหลักใหญ่ที่เป็น
เครื่องยึดของใจเอามากอันหนึ่ง...”

ตั้งจุดมุ่งหมายชีวิต

นับแต่ท่านได้เรียนหนังสือตำรับ
ตำราทางธรรม ธรรมะซึ่งเป็นของจริงอยู่
แล้ว กับนิสัยที่จริงจังของท่านก็รู้สึกว่าเขา
กันได้อย่างสนิท ดังท่านเคยเล่าว่า

“...เมื่อเรียนธรรมะไปตรงไหนมัน

สะดวกใจเข้าไปเรื่อยๆ โดยลำดับ นับตั้งแต่
หนังสือธรรมะชื่อ **นวโกวาท** ที่เป็นพื้น
ฐานแห่งการศึกษาเบื้องต้น จากนั้นก็อ่าน
พุทธประวัติทำให้เกิดความสดสังเวช
สงสารพระองค์ท่านในเวลาที่ทรงลำบาก
ทรมานพระองค์ก่อนตรัสรู้ธรรม จนถึงกับ
น้ำตาร่วงไปเรื่อยๆ

จนกระทั่งอ่านจบ เกิดความสด
ใจอย่างยิ่ง ในความพากเพียรของ
พระองค์ซึ่งเป็นกษัตริย์ทั้งองค์ ทรงสละ
ราชสมบัติออกทรงผนวชเป็นคนขอทาน
ล้วนๆ ซึ่งสมัยนั้นไม่มีศาสนา คำว่าการให้
ทานได้บุญอย่างนั้น การรักษาศีลได้บุญ
อย่างนี้ไม่เคยมี พระองค์ก็ต้องเป็นคน
อนาถาและขอทานเขามาโดยตรง และฝึก
อบรมพระองค์เต็มพระสติกำลังทุกวิถีทาง
เป็นเวลา ๖ ปี ถึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า
ขึ้นมา

ในขณะที่อ่านประวัติของพระ
พุทธเจ้าที่ได้ตรัสรู้ธรรม รู้สึกอัศจรรย์อย่าง
ยิ่งถึงกับน้ำตาร่วงเช่นเดียวกัน...”

“...พออ่านประวัติสาวก
มากๆ เขา...สุดท้ายก็อยากไป
แต่นิพพานอย่างเดียว
อยากเป็นพระอรหันต์
อย่างเดียวเท่านั้น...”

แม้เมื่อท่านได้อ่านประวัติพระ
สาวกอรหันต์ทั้งหลายที่ท่านออกมาจาก
สกุลต่างๆ กันตั้งแต่พระราชามหากษัตริย์
มหาเศรษฐีภุมมพี พอค้า ประชาชน ตลอด
คนธรรมดา ท่านกล่าวว่า

“...องค์ไหนออกมาจากสกุลใด
หลังจากได้รับพระโอวาทจากพระพุทธเจ้า
แล้ว ต่างก็ไปบำเพ็ญในป่าในเขาอย่างเอา
จริงเอาจัง เดี่ยวองค์นั้นสำเร็จเป็นพระ
อรหันต์อยู่ที่นั่น องค์นั้นสำเร็จอยู่ในป่าใน
ในเขาภูกันนั้น ในถ้ำนั้น ในทำเลนี้มีแต่ที่
สงบสงัด ก็เกิดความเชื่อเลื่อมใสขึ้นมาทำ
ให้ใจหมั่นตัว เรื่องภายนอกก็ค่อยจืดไป
จางไป...”

ท่านเล่าถึงความรู้สึกที่ค่อยแปร
เปลี่ยนไปๆ เช่นนี้ว่า

“...ที่แรกก็คิดจะไปสวรรค์ ที่แรก
คิดจะไปพรหมโลก พออ่านประวัติสาวก
มากๆ เข้า มันไม่อยากจะไปละซี อยากไป
นิพพาน สุดท้ายก็อยากไปแต่นิพพาน
อย่างเดียว อยากเป็น **พระอรหันต์** อย่าง

“...องค์ไหนออกมา
จากสกุลใด หลังได้รับ
พระโอวาทจาก
พระพุทธเจ้าแล้ว ต่างก็
ไปบำเพ็ญในป่าในเขา...”

เดียวเท่านั้น ไม่มีเปอร์เซ็นต์อื่นเข้ามาเจือ
ปนเลย ที่นี้จิตมันก็พุ่งลงตรงนั้นลงช่อง
เดียว...”

ความตั้งใจเดิมว่าจะบวชเพียง ๒
พรรษาแล้วสึกหาลาเพศนั้นค่อยจืดจาง
ลงไปๆ ทุกขณะ กลับเพิ่มพูนความยินดีใน
เพศนักบวชมากเข้าไปทุกที เรื่องธรรมะก็
รู้สึกดูดีมียิ่งขึ้นเรื่อยๆ จิตใจก็เปลี่ยนแปลงไป

ด้วยเหตุนี้เองในระยะต่อมาท่าน
จึงได้ออกจากบ้านตาดไปศึกษาเล่าเรียน
ในที่ต่างๆ จนกระทั่งได้ตั้งสัจอธิษฐานไว้
เลยว่า

“...เราจะจดโน้ต
คัดเอาไว้ๆ มีสมุดเล็กๆ
คัดเอาไว้ในนั้นๆ ...
เวลาเราต้องการ...
เราก็ไปเปิดดูง่ายๆ ...”

“เมื่อจบเบรียญ ๓ ประโยคแล้ว
จะออกปฏิบัติโดยถ่ายเดียวเท่านั้น ไม่มี
ข้อแม้ ไม่มีเงื่อนไข เพราะอยากพ้นทุกข์
เหลือกำลัง อยากเป็นพระอรหันต์นั่นเอง”

แม้มีอุปสรรค ก็ไม่ท้อถอย

ด้วยความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปดัง
กล่าว ถึงกับทำให้ท่านเคยพูดเชิงที่เล่นที่
จริงกับโยมแม่ของท่านเองว่า

“แม่ เสื้อผ้าที่ลูกเก็บไว้นั้น เอาให้
หนูเพื่อน เอาให้พี่ให้น้องนะ ถ้าเกิดตอน
หลังคิดจะสึกมา จะหาตากเปลือกไม้เอา
มาใส่แทนหรือก”

อย่างไรก็ตามแม้ว่าท่านเกิด
ความเชื่อความเลื่อมใสในธรรมแล้ว และ
คิดอยากบำเพ็ญตนให้เป็นเช่นนั้นตาม
เสด็จพระพุทธรเจ้าและพระอรหันต์ แต่สิ่ง
ที่เป็นอุปสรรคแก่ท่านในระยะเริ่มต้นก็คือ
ท่านมีความลังเลสงสัยว่า ปฏิบัติทาง
ทางการปฏิบัติที่เราดำเนินตามท่านเหล่า

นั้น จะบรรลุถึงจุดที่ท่านบรรลุหรือไม่ หรือ
ว่าทางเหล่านี้จะกลายเป็นขวากเป็นหนาม
เป็นโมฆะและกลายเป็นความลำบากแก่
ตนผู้ปฏิบัติไปเปล่าๆ อีกประการหนึ่งก็
สงสัยว่า

“เวลานี้ **มรรคผลนิพพาน** จะมี
อยู่เหมือนครั้งพุทธกาลหรือไม่?”

ท่านได้เก็บความสงสัยนี้ฝังอยู่
ภายในใจเพราะไม่สามารถจะระบายให้ผู้
ใดฟังได้ และเข้าใจว่าคงไม่มีใครสามารถ
แก้ไขความสงสัยนี้ให้สิ้นซากไปได้ แต่
อย่างไรก็ตามท่านแล้วว่า ท่านมีความรู้สึก
เชื่อมั่นอย่างเต็มใจตามวิสัยของปุถุชน
ถึงการตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้า และการ
ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ของพระสาวกท่าน

ความสงสัยดังกล่าวนี้จึงเป็นเหตุ
ให้ท่านมีความสนใจและมุ่งหวังที่จะพบ
ท่านอาจารย์มั่น ภูริทัตโต อยู่เสมอ ทั้งๆ
ที่ก็ยังไม่เคยพบเห็นท่านมากอนก็ตาม แต่
เพราะได้ยินชื่อเสียงของท่านมานานแล้ว
ตั้งแต่ตอนเด็กสมัยที่ท่านอาจารย์มั่นมา
อยู่ทางอำเภอบ้านฝื่อ อุดรธานี จึงทำให้
รู้สึกเชื่อมั่นอยู่ลึกๆ ภายในใจว่า ท่าน
อาจารย์มั่นจะสามารถไขปัญหานี้ให้
กระจ่างได้

ค้นคว้าตำราจริงจัง

ความมุ่งมั่นอย่างจริงจังที่จะออก
ปฏิบัติเมื่อจบมหาเบรียญแล้วนั่นเอง ทำให้
การเรียนของท่านจึงมิใช่จะหาความรู้

เพียงแค่วิชาในชั้นเรียนเท่านั้น แต่หาก
ความรู้ใดจะเป็นประโยชน์ต่อการออก
ปฏิบัติกรรมฐานท่านจะพยายามศึกษาค้น
คว้าตำราเพิ่มเติมเข้าไปอย่างเต็มที่
เฉพาะอย่างยิ่งจากพระไตรปิฎก สังเกตได้
จากความตั้งใจของท่านที่ว่า

“...เราจะเรียนทุกสิ่งทุกอย่าง
ที่พอทำได้เราจะจำ เราจะจดโน้ตคัดเอา
ไว้ๆ มีสมุดเล็กๆ คัดเอาไว้ในนั้นๆ อันนี้
มาจากเล่มนั้นๆ ซาดกเล่มนั้นๆ หน้าเท่า
นั้น จดไว้ๆ เวลาเราต้องการความพิสดาร
เราก็ไปเปิดดูง่ายๆ ที่เราจด

แต่ส่วนมากพอมองเห็นที่คิดไว้
เท่านั้นมันก็เข้าใจไปหมดแล้ว เพราะอ่าน
มาแล้วนี่ ก็ไม่จำเป็นต้องไปค้นดูพระ
ไตรปิฎกละ เพราะฉะนั้น เวลาหนังสือผ่าน
มาที่ไหนๆ ถึงรู้ทันทีๆ เพราะได้อ่านมาหมด
มันอยู่ในข่ายของพระไตรปิฎกทั้งนั้นละ

ที่นี้พระไตรปิฎกเราก็ค้นเสียจน
พอก่อนที่จะออกมาปฏิบัติ เวลาว่างจาก
เรียนหนังสือ ปิดโรงเรียนนั้นละ เป็นเวลาค้น
หนังสือ เวลาเรียนหนังสือก็เรียนไปตาม
หลักวิชานั้นเสีย

ครั้นเวลาหยุดเรียนหนังสือ ก็ค้น
พระไตรปิฎก โน้ตๆ เอาไว้ เพื่อให้เป็น
ประโยชน์ในเวลาจะออกปฏิบัติ เพราะตั้งใจ
จะออกปฏิบัติเท่านั้นไม่เป็นอย่างอื่น...”

สมัยที่เรียนปริยัติอยู่นั้น แม้จะมี
อุปสรรคบางประการที่ทำให้มีข้อเสีย
เปรียบเทียบกับที่เรียนหนังสือด้วยกันอยู่บ้าง
แต่ด้วยความอุตสาหะวิริยะของท่าน

“... เวลาว่างจากเรียน-
หนังสือ ปิดโรงเรียนนั้นละ
เป็นเวลาค้นหนังสือ...
... โน้ตๆ เอาไว้ เพื่อให้เป็น
ประโยชน์ในเวลาจะออก
ปฏิบัติ...”

ปัญหาดังกล่าวก็ไม่มีผลแต่อย่างใด ดังนี้
“... หวังสมองเรานี่เกี่ยวกับความจำ
มันอยู่ในย่านกลางนะ ดีก็ไม่ใช่ ต่ำกว่านั้น
ก็ไม่ใช่ อยู่ในย่านกลางนี้แหละ เราจะเห็น
ได้จากพวกหมู่เพื่อนที่เขาเรียนหนังสือด้วย
กัน ทองสองหนสามหนเท่านั้น เขาจำได้
แล้วนะ

เรานี่เอาจนแทบเป็นแทบตายมัน
ก็ไม่ได้ ผิดกันมากนะ ทองสูตรเดียวกันนี้
เขาไปท่องมาชั่วโมงสองชั่วโมงเขาจำได้
แล้วสูตรหนึ่ง เราพาดมันจนไม่ทราบก็
ชั่วโมง มันก็ไม่ได้นะ

ผู้ที่หนักกว่าเราก็ยังมีอีก นี่มัน
เทียบได้ เราจึงอยู่ในย่านนี้ ไม่ใช่ย่านนั้น
คือย่านสูงกว่านั้นเราก็ไม่ได้...”

เหตุข้างต้นนี้เอง ทำให้ท่านต้อง
ขยันหมั่นเพียรอย่างหนัก อย่างไรก็ตาม
ท่านก็ไม่ได้รู้สึกท้อถอยน้อยใจ กลับตั้งอก
ตั้งใจเรียนยิ่งขึ้นไปอีก

ท่านพระอาจารย์สิงห์ ขันตยาคโม
วัดป่าสาละวัน อ.เมือง จ.นครราชสีมา
ศิษย์องค์สำคัญรุ่นแรกของ
ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต

ไปฟังธรรมจากพระปฏิบัติ

ระยะต่อมา ท่านได้ย้ายมาเรียนปริยัติอยู่ที่วัดสุทธจินดา ในอำเภอเมืองนครราชสีมา แม่ต้องมีการะเพิ่มขึ้นจากการเรียนหนังสือ แต่ท่านก็ยังไม่ละทิ้งเรื่องการภาวนา นอกจากนี้ยังพยายามหาโอกาสไปฟังเทศน์ท่านอาจารย์สิงห์ ขันตยาคโมที่วัดป่าสาละวันอีกด้วย เหตุการณ์ในตอนนั้นท่านกล่าวว่า

“เราเรียนหนังสืออยู่วัดสุทธจินดา พอวันไหนว่างจากเรียนหนังสือ เราจะไปฟังเทศน์ท่านอาจารย์สิงห์ที่วัดป่าสาละวัน ท่านจึงพบเราบ่อย ไปตามประสาของเรา ที่มันชอบภาวนา...

“...พอวันไหนว่างจากเรียนหนังสือ เราจะไปฟังเทศน์ท่านอาจารย์สิงห์... ไปตามประสาของเรา ที่มันชอบภาวนา...”

หมู่เพื่อนใครไม่ไปเราไม่สนใจกับใคร ถ้าวันไหนท่านประชุมฟังธรรมตรงกับวันที่เราว่างจากการเรียนเราก็ไป ไปบ่อย ท่านอาจารย์สิงห์ยังชมว่า

‘พระหนุ่มองค์นี้ภาวนาดีนะ’ และท่านยังไปเล่าให้พระฟังอีกด้วยว่า ‘นั่งเหมือนหัวตอ’ เพราะเราไปฟังเทศน์ของท่านตลอด ตอนนั้นเราภาวนายังไม่เป็น ยังไม่ทราบที่ท่านเทศน์มีบทหนักบทเบาขนาดไหน แต่เรื่องวิถึจิตที่ท่านแสดงนั้น เรายังไม่เคยได้ยิน...”

เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจ

ต่อมาเมื่อท่านเข้าเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ จึงได้มาพักอยู่ที่วัดบรมนิวาสที่วัดนี้มีการจัดแบ่งพระเณรออกเป็นคณะ คณะของท่านมีเจ้าคุณอาจารย์เป็นหัวหน้าคณะอยู่ แต่เจ้าคุณมอบให้ท่านเป็นผู้ช่วยดูแลคณะ ภาระหลายประการจึงตกมาถึงท่านนอกเหนือจากภาระการเรียนซึ่งปกติก็หนักมากอยู่แล้ว

เป็นที่รับทราบกันดีในหมู่พระเณรถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อไม่ตระหนี่ถี่เหนียว

“...นี่องค์หนึ่งที่เป็น
พระนักเสียดสละ
ท่านไม่มี ได้มาเท่าไร
หมด ไม่มีเหลือ...
...หมด หมดเลย...”

ของท่าน ในยามที่มีจุดปัจจัยไทยทานเข้ามา
มากน้อย ท่านจะแบ่งปันสิ่งของต่างๆ
ออกแจกจ่ายพระเณรอย่างทั่วถึงหมด
เหตุนี้เองทำให้คณะของท่านมีพระเณร
มาอยู่ด้วยจำนวนมาก ท่านเคยกล่าวดังนี้

“...ตั้งแต่เราเป็นพระหนุ่มน้อย
เราไปอยู่วัดไหน หากสมภารตระหนี่ เรา
อยู่ไม่ได้นะ มันคับหัวอก เราเป็นอย่างนั้น
จริงๆ ไม่ใช่พูดเล่นนะ เรียนหนังสือก็เป็น
อย่างนั้นเหมือนกัน คณะของเรานี้มีเรามี
เขาที่ไหน ของตกมาหาเรานี่พระเณรนี้รู้ม
พรึบเดียวหมดเลย

นั่นแหละเป็นอันเดียวกันมา
ตลอด เรียนหนังสือก็เป็นอย่างนั้น ไม่เคย
ว่านี่เป็นของเรานั้นเป็นของท่าน... เหมือน
ครัวเรือนเดียวกัน... เราไปไหนมา ได้ของ
มากน้อย พระเณรนี้พรึบเดียวหมดเลย

พระเณรแย่งกันก็เหมือนกับเรา
อยู่ในครัวเรือน คือแย่งกันในฐานะพระ
เณรในวัดแย่งกันแบบพระ วา่ันแย่งแบบ
ฆราวาส แย่งแบบพ่อแม่กับลูกในครอบครัว
เป็นอย่างหนึ่ง การแย่งกันมีหลาย
ประเภท นี่แย่งแบบพระมันก็น่าดู ด้วย
ความตายใจ พออะไรมานี้ตายใจแล้ว

ท่านเจ้าคุณอาจารย์พิมพ์ รัชมรรโธ ผู้สอนบาลีแก่หลวงตา
ต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็น สมเด็จพระมหาธีรวงศ์

พรึบเลย...

...ไม่เคยเก็บไม่เคยสั่งสมแต่ไหน
แต่ไร คณะของเราช่วงเรียนหนังสือจึงมี
พระเต็มไปหมด เราไปอยู่ที่ไหนคณะของ
เราจะมากที่สุด มากกว่าเพื่อน ลูกศิษย์ลูก
หาเพื่อนฝูงเต็มไปหมด... เพราะความ
เสียดสละ...”

เจ้าคุณนักเสียดสละ

ท่านให้ความเคารพนับถือเจ้าคุณ
อาจารย์อย่างสูง ไม่เพียงเพราะเจ้าคุณฯ
เป็นอาจารย์สอนปริยัติธรรมให้แก่ท่าน
เท่านั้น คุณธรรมของท่านเจ้าคุณฯ เฉพาะ
อย่างยิ่งเรื่องความเป็น “นักเสียดสละ” นั้น
เป็นสิ่งที่ทำให้ท่านต้องกล่าวถึงอยู่เสมอ
อย่างไม่มีวันลืมเลือนได้เลย ดังคำพูด
คราวหนึ่งว่า

“...เรายังได้คิดถึงสมเด็จพระมหา
วีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมโร) เปรียญ ๖ ประโยค
นั้น ท่านเป็นนักเสียดสละนะ เราเคยอยู่ด้วย
แล้ว ถึงไหนถึงกัน... ท่านไปไหนมานี้ พระ
เถรธรรมาภิบาล

หมดเลยๆ ท่านเป็นนักเสียดสละไม่
สนใจได้มาเท่าไร บทเวลาท่านจะพูด
ท่านก็พูดของท่าน พูดเฉยๆ เอาของมาเติม
อยู่นี้ มันมีผ้าไหมดีๆ อยู่ มาจากเมืองอุบล
ผ้าไหมผ้าอะไรเขาทอมาถวายท่าน

พอมาถึงท่าน ‘เออ... ผ้าไหมให้
ระวัง ให้รีบเก็บนะ เดี่ยวอีตา...จะมาเอา
หมดนะ’ อีตา...นี้เป็นมหาและเป็นหลาน
ของท่านเอง บอก ‘ให้รีบเอาไปซะ ของไหน
ดีๆ เดี่ยวมันเอาไปหมด’ ว่าเท่านั้นแหละ
แล้วไม่เคยพูดถึงอีกเลย มีเท่านั้น นี้เรียกว่า
คำพูดติดปากเฉยๆ

ท่านไม่ได้พูดด้วยความหึงหวง
ความหมายก็คือว่า เอาไว้เผื่อว่ามันจำเป็น
องค์ไหนที่ควร ท่านจะสั่งจัดให้เลย
นี้เรียกว่า นักเสียดสละ เราเกิดที่สุดเลย...

เพราะนิสัยท่านกับนิสัยเราเข้ากัน
ได้ปุ๊บ ปุ๊บ เลย เราฝังลึกแล้วว่าท่านคือนัก
เสียดสละ นี่องค์หนึ่งที่เป็นพระนักเสียดสละ
ท่านไม่มี ได้มาเท่าไรหมด ไม่มีเหลือ
หมด หมดเลย...”

ท่านกล่าวยกย่องน้ำใจของท่าน
เจ้าคุณอาจารย์ว่า เป็นผู้ที่มีจิตใจกว้าง
ขวาง ไม่สั่งสม และไม่ตระหนี่ถี่เหนียวใน
จตุปัจจัยไทยทานต่างๆ เลย มีแต่นำออก
จ่ายแจกแก่บรรดาลูกศิษย์ลูกหาพระเถร

เสมอมา ท่านเจ้าคุณฯ เคยสั่งให้นำของ
จำนวนมากออกทำสลาก และให้พระเถร
ทุกรูปได้จับสลากแบ่งปันกัน

ท่านเจ้าคุณก็ไม่ได้เคยให้ความ
สนใจในสิ่งของเหล่านั้นเพื่อตัวของท่าน
เองเลย เหตุนี้เอง ด้วยความระลึกถึงท่าน
เจ้าคุณฯ อยากให้ท่านได้ใช้ของดีๆ บ้าง
ในคราวหนึ่งท่าน (หมายถึงหลวงตา)
จึงได้แอบเอาจิวรชุดหนึ่งแยกเก็บไว้ต่าง
หาก เพื่อมิให้นำมาติดสลากร่วมด้วย
คิดไว้ในใจว่าเมื่อจะไว้เปลี่ยนถวายใหม่ให้
ท่านเจ้าคุณบ้าง

แต่ต่อมาภายหลัง เมื่อท่าน
เจ้าคุณฯ สังเกตเห็นจิวรยังคงเก็บอยู่ในตู้
๑ ชุดดั้งเดิม จึงถามท่านว่า

“ทำไมไม่ได้นำจิวรชุดนี้ไปจับ
สลากแจกให้พระเถร?”

ท่านให้เหตุผลแก่ท่านเจ้าคุณว่า

“ในบางคราว จิวรของเจ้าคุณ
อาจารย์อาจชำรุดเสียหายด้วยเหตุใดเหตุ
หนึ่ง เช่น ไฟไหม้ หรือหนูกัด ก็จะมีเปลี่ยน
ได้ทันทีครับกระผม”

คำตอบนี้ทำให้ท่านเจ้าคุณต้อง
จ่ายอมด้วยเหตุผล

พบเห็นสมณะผู้ประเสริฐ

ในระยะเวลาที่ท่านยังเรียนหนังสืออยู่นั้น
กิตติศัพท์กิตติคุณของท่านอาจารย์มั่น
ภูริทัตโต มิเคยได้จืดจางลงไปแม้แต่น้อย
กลับยิ่งฟุ้งขจรขยายอย่างกว้างขวางมา

จากจังหวัดเชียงใหม่ที่ท่านเป็นพระสำคัญ
รูปหนึ่ง

ส่วนมากผู้ที่มาเล่าเรื่องของท่าน
อาจารย์มันให้ฟังนั้น จะไม่เล่าธรรมชั้น
อริยภูมิธรรมดา แต่จะเล่าถึงขั้นพระอรหันต์
ภูมิทั้งนั้น จึงทำให้ท่านมั่นใจว่า เมื่อเรียน
จบตามคำสั่งที่ตั่งไว้แล้ว จะต้อง
พยายามออกปฏิบัติไปอยู่สำนักและ
ศึกษาอบรมกับท่านอาจารย์มัน เพื่อตัด
ข้อสงสัยที่ฝังใจอยู่นี้ออกไปให้จงได้

โอกาสอำนวยให้ท่านเดินทางไป
ศึกษาปริยัติต่อที่ **วัดเจติยหลวง จังหวัด
เชียงใหม่** เมื่อเดินทางไปถึง เพลิดเพลิน
ระยะเดียวกันกับที่ท่านเจ้าคุณพระธรรม
เจติย (พระอุปัชฌาย์) ได้อาราธนานิมนต์
ท่านอาจารย์มันด้วยตนเอง เพื่อขอให้ไป
พักจำพรรษาอยู่ที่จังหวัดอุดรธานี ท่าน
อาจารย์มันเมตตารับนิมนต์นี้ จึงได้ออก
เดินทางจากสถานที่วิเวกบนเขาในเขต
จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อจะเข้าพักชั่วคราวอยู่ที่
วัดเจติยหลวงนั้นเช่นกัน

เหตุการณ์ก็บังเอิญเป็นระยะเวลา
ไล่เลี่ยกันกับที่ท่านเดินทางไปถึง จึงมี
โอกาสดีที่ได้เห็นท่านอาจารย์มัน ความ
รู้สึกของท่านในตอนนั้นท่านเคยเล่าว่า

“...เกิดความรู้สึกเลื่อมใสในองค์
ท่านขึ้นอย่างเต็มที่ในขณะนั้น ว่าเราไม่
เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ทั้งชาติ ได้เห็น
พระอรหันต์ในคราวนี้แล้ว...”

ความรู้สึกในครั้งนั้นท่านว่า หากแม่
ไม่เคยมีใครบอกว่าท่านอาจารย์มันเป็น

“...เกิดความรู้สึกเลื่อมใส
ในองค์ท่านขึ้นอย่างเต็มที่
ในขณะนั้นว่า...”

...เราไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็น
มนุษย์ทั้งชาติ ได้เห็นพระ
อรหันต์ในคราวนี้แล้ว...”

พระอรหันต์มาก่อนเลยก็ตาม แต่ว่าใจของ
ท่านกลับยังเชื่อแน่วแน่นลงไปอย่างนั้นที่
เดียว พร้อมทั้งปลื้มปิติยินดีจนขนพอง
สยองเกล้าอย่างบอกไม่ถูกในขณะที่ได้เห็น
ท่าน เหตุการณ์ในระยະนี้ท่านเคยเล่าให้
พระเถรฟังดังนี้

“...ท่านเทศน์ที่วัดเจติยหลวง ๓
ชั่วโมง เทศน์วิสาขบูชา ผมก็ไปถึงใหม่ ๆ
ท่านมาถึงก่อนผม ๒ วันหรือ ๓ วัน ผมก็ไป
ถึง ท่านป่วยอยู่ที่บ้านป่าเปอะ ท่านออก
มาครั้งนั้น เพราะรับนิมนต์ท่านเจ้าคุณ
อุปัชฌายะของเรานี้เอง

ท่านออกมาเพราะนัดกันแล้วว่า
เดือนนั้นๆ ระยະนั้นๆ ให้มา ท่านก็ออกมา
มีท่านอาจารย์อุ้นกับคุณนายทิพย์ภรรยา
ของผู้บังคับการตำรวจ ทุกวันนี้เรียกผู้กำกับ
มานิมนต์ ท่านอาจารย์อุ้นไปรับท่านมา

ผมก็อยู่นั้นเวลาท่านเทศน์ แต่
ก่อนไม่มีรถนี้ เทศน์อยู่วิหารใหญ่ ทางรถ
ผ่านหน้าวัด จนเขาแตกตื่นเข้ามาดู เขา
ว่าพระทะเลาะกัน มาดูก็เห็นท่านอาจารย์
มันเทศน์อยู่บนธรรมาสน์ นั้นละขนาดนั้น

ละท่านเทศน์ เบรียงๆ เอาอย่างถึงเหตุถึงผล แต่เราก็เพลินไปด้วยความเลื่อมใสท่านนะ จะให้รู้เรื่องรู้ราวในเรื่องท่านเทศน์ เรื่องวิถิจิตวิถิอะไรก็ไม่ค่อยรู้เรื่อง แต่มันเพลินด้วยความเชื่อท่าน ความเลื่อมใสที่เราเกิดมาไม่เสียชาติได้พบท่านอาจารย์มันที่รำลือมานาน

ครูบาอาจารย์องค์ไหนที่เคยไปอยู่กับท่านมาแล้ว มาพูดเป็นเสียงเดียวกันหมดไม่เป็นอื่นว่า ท่านอาจารย์มันคือพระอรียบุคคล เราก็ยิ่งอยากจะทราบอรียบุคคลชั้นไหน มันก็หลายชั้นนี่นะ อรียบุคคล อรหันต์นั่นแหละ ว่างี้เลย อรหันต์บุคคลว่างี้ มันก็ยิ่งซึ่งนะซี

เวลาไปถึงใหม่ๆ ท่านไปบิณฑบาตสายไหนๆ สอบถามได้ความว่า ท่านออกไปนี้แล้ว ท่านบิณฑบาตแล้วกลับมาทางนี้ธรรมดาท่านไปสายๆ ท่านกลับมาสายๆ เราบิณฑบาตแต่เช้า กลับมาก็เตรียมทำคอดูทาง เรายังไม่เห็นเดี่ยวพระมาบอก

‘มาแล้ว นู่นๆ กำลังเข้ากำแพงวัด’
เราก็รีบเข้าไปในห้องเลย มันมี

ช่องอยู่ ยังไม่ลืมนะ จากนั้นเข้าไปในห้องแล้วส่องดู...ลักษณะของท่านเหมือนไก่ป่า นะ คล่องแคล่ว ตาแหลมคม ท่านเดินมา เราก็ดู... ฟังด้วยความสนใจ ด้วยความเลื่อมใส นี่มันซึ่งจริงๆ เราไม่ลืมนะ ไม่เสียชาติเป็นมนุษย์ แต่ท่านจะเห็นเรายังไงก็ไม่รู้นะ เราหากเป็นบ้า ดูแบบบ้าเรานั้นแหละ...”

หลังจากนั้นไม่นาน ท่านอาจารย์มันก็ออกเดินทางมุ่งหน้าไปจังหวัดอุดรธานี สำหรับท่านยังคงอยู่เรียนหนังสืออยู่ที่วัดเจติยหลวงนี้ต่อไป โดยศึกษาบาลีกับนักธรรมควบคู่กันไป

สอบได้คะแนนเต็มร้อย

ในการศึกษาวิชาภาษาบาลีของท่านนั้น ถึงแม้การสอบครั้งแรกจะยังไม่ผ่าน ท่านก็ไม่ได้รู้สึกเสียใจแต่อย่างใด ท่านยอมรับตามนั้น เพราะทราบดีว่า ภูมิความรู้ของตนในตอนนั้นยังไม่เต็มที่จริงๆ

สำหรับการสอบในครั้งต่อไป ไปนั้น

ท่านมีความมั่นใจอย่างเต็มภูมิว่า แม้จะสอบหรือไม่สอบก็ไม่มี ความแตกต่างกันใน เรื่องความรู้ ทั้งนี้ก็ด้วยความสามารถที่ได้ แสดงให้ครูสอนบาลีของท่านคือสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (พิมพ์ ถัมมธโร) เห็นในระหว่างที่เรียนเพื่อจะสอบมหาเปรียญให้ได้ ในการสอบเป็นครั้งที่ ๓ ครูของท่านถึงกับออกปากว่า

“ท่านบัวนี้ ได้แต่ก่อนสอบนะ ให้เป็นมหาเลยนะ ถาลงท่านบัวตก นักเรียนทั้งชั้นตกหมด”

ซึ่งก็เป็นจริงตามนั้น คือท่านสอบได้เป็นมหาเปรียญ โดยได้คะแนนบาลีเต็มร้อย ในเวลาต่อมาท่านเล่าให้ลูกศิษย์ลูกหาฟังว่า

“การสอบได้ในครั้งนั้น ไม่มีอะไรดีใจเลย เพราะรู้ดีกว่าความรู้ได้เต็มภูมิ ตั้งแต่การสอบครั้งที่ ๒ แล้ว แต่ในครั้งนั้นปรากฏว่าสอบตก เหมือนกับจะให้คอยการศึกษาทางนักธรรมเขยิบขึ้นมาตามจนถึงปีที่สอบมหาได้ ก็สำเร็จนักธรรมเอกพร้อมกันเลย ซึ่งน่าคิดว่าเหมือนมีสายเกี่ยวโยงกัน ทำให้การศึกษาทางโลกจบประถม ๓ ทางบาลีก็จบเปรียญ ๓ และทางนักธรรมก็จบนักธรรมเอกเป็น ๓ ตรงกันหมด ๓ วาระ...”

ด้วยผลการเรียนดีและเป็นทีที่ไว้วางใจของผู้ใหญ่ซึ่งเป็นครูบาอาจารย์ ทำให้ผู้ใหญ่หวังจะให้ท่านเป็นครูสอนนักเรียนในโรงเรียน แต่ท่านก็ได้ปฏิเสธอย่างละมุนละม่อมดังนี้

“...ท่านบัวนี้...
ได้แต่ก่อนสอบนะ
ให้เป็นมหาเลยนะ
ถาลงท่านบัวตก
นักเรียนทั้งชั้นตกหมด...”

“...เรียนออกมา นักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก เปรียญ ไม่สอนใครทั้งนั้น เป็นครูสอนนักเรียนในโรงเรียนก็ไม่เอา ผู้ใหญ่ท่านจะให้เป็นครูสอน...”

ไม่เอา ครูไม่อดไม่อยาก เอาองค์ไหนก็ได้ เราว่าอย่างนั้นเสีย เราเลยหลีกได้ ถ้าหากว่า ครูไม่มีจริงๆ เราจะหลีกอย่างนั้น มันก็ไม่งาม แต่นี้ครูก็มีอยู่ ผู้มีภูมินั้นมีอยู่ที่จะเป็นครู

เราก็ทิ้งให้องค์นั้นๆ ไปเสีย เราก็ออกได้ เราจึงไม่เป็นครูใครเลย นักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก มหาเปรียญไม่เคยเป็นครูสอนใครทั้งนั้น...”

การศึกษาด้านปริยัติของท่านเป็นอันสิ้นสุดลงที่วัดเจติยหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ในปีพ.ศ. ๒๔๘๔ นับเป็นปีที่ท่านบวชได้ ๗ พรรษาพอดี โดยสอบได้ทั้งนักธรรมเอกและเปรียญ ๓ ประโยคในปีเดียวกัน

รักคำสัตย์ยิ่งกว่าชีวิต

เพื่อมุ่งหน้าออกปฏิบัติกรรมฐาน

ตามคำสั่งที่ตั่งไว้ ท่านจึงเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อหาโอกาสกราบลาพระเถระผู้ใหญ่^๑ อาจารย์ของท่าน แม่พระเถระผู้ใหญ่ซึ่งเมตตาหวังอนุเคราะห์ให้ท่านศึกษาปริยัติต่ออีก ด้วยเห็นว่าในสมัยนั้นพระภิกษุที่มีความรู้ระดับมหาเปรียญมีน้อยมาก แต่ท่านได้เคยพิจารณาแล้วว่า

“...ความรู้ระดับมหา ๓ ประโยคนั้นก็เพียงพอแล้วกับการจะออกปฏิบัติกรรมฐานวิชาความรู้ขนาดเป็นมหาแล้วยอมไม่จนตรอกจนมุมง่าย ๆ ...”

และอีกประการหนึ่ง ท่านยังคงระลึกถึงความสัจที่เคียดต่อตนเองไว้ว่า

“...ฝ่ายบาลีขอให้จบเพียงเปรียญ ๓ ประโยคเท่านั้น ส่วนนักธรรมแม้จะไม่จบชั้นก็ไม่ถือเป็นปัญหา... แล้วจะออกปฏิบัติโดยถ่ายเดียว จะไม่ยอมศึกษาและสอบประโยคต่อไปเป็นอันขาด...”

ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงพยายามคิดหาทางหลีกเลี่ยงเพื่อปฏิบัติให้ได้ เผลอในระยะนั้นพระเถระอาจารย์ของท่านรับ

นิมนต์ไปต่างจังหวัด ท่านจึงถือโอกาสนั้นเข้านมัสการกราบลาสมเด็จพระมหาธีรวงศ (ติสโส อ้วน)^๒ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดบรมนิวาสในขณะนั้น ท่านก็ยินดีอนุญาตให้ไปได้ เหตุการณ์ในตอนนั้นท่านเล่าไว้ดังนี้

“...บุญกรรมก็ช่วยด้วยนะ ผู้ใหญ่ท่านไม่ยอมให้บอก ท่านห้ามไว้เลยเทียว...ยังไม่ให้ออก...ให้เรียนจบได้เปรียญ ๖ ประโยคเสียก่อน จึงค่อยออก

แต่เรายังไงก็ไม่ยอม แต่จะหาออกด้วยมารยาทอันดีงามเท่านั้นเอง สบโอกาสเมื่อไรแล้วเราจะออก พอดีท่านไปต่างจังหวัดละสิ นั่นละโอกาสมันก็เหมาะพอท่านไปต่างจังหวัดปั๊บ เราก็บีบออกเลย...”

๑ พระเถระผู้ใหญ่เป็นผู้เป็นอาจารย์สอนท่านทางปริยัติ คือสมเด็จพระมหาธีรวงศ(พิมพ์ รัชมงคล) ซึ่งในช่วงปี

พ.ศ. ๒๔๗๑-๒๔๗๙

ท่านเป็นผู้จัดการและเป็นครูสอนนักธรรมและบาลีในสำนักเรียนวัดสุทธจินดา จ.นครราชสีมา

พ.ศ. ๒๔๘๐-๒๔๘๓

เป็นผู้จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและเป็นครูในสำนักเรียนวัดเจติยหลวง จ.เชียงใหม่

พ.ศ. ๒๔๘๕

เป็นผู้จัดการศึกษาแขนงต่างๆ ในสำนักเรียนวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน กทม.

พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๑๗

เป็นเจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน กทม.

๒ พ.ศ. ๒๔๔๖

เป็นเจ้าอาวาสวัดสุปฏิหาราม จ.อุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๔๗๐

เป็นเจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา จ.นครราชสีมา

พ.ศ. ๒๔๗๕

เป็นเจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส กทม.

พ.ศ. ๒๔๘๕-๒๔๙๙

เป็นเจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน กทม.